

Asia: VN/5468/2020-TEM-105

Kaupan toimialan tulevaisuusselonteko

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnot lukuun 1. Selonteon tausta, tarkoitus ja laatiminen

MTK ry kiittää mahdollisuudesta lausua kaupan toimialan tulevaisuusselonteon luonnosta ja lausuu huomionsa lausuntopyynnön kohdissa 1, 2, 5, 8 ja 9. Selonteko on valmisteltu pitkäjänteisesti, laaja-alaisesti ja huolellisesti, ja sen valmistelussa on otettu huomioon kaupan toimialan laaja vaikutus muuhun yhteiskuntaan, elinkeinoihin ja kansalaisiin.

Lausunnot lukuun 2. Kaupan toimialan tilanne- ja muutoskuva

Kaupan keskittyneisyys Suomessa: Suomalainen päivittäistavarakauppa on poikkeuksellisen keskittynyt ja ketjuuntunut. Voimakkaasti keskittyneen kaupan hyviä puolia ovat palveluiden ja tuotteiden saatavuus kaikkialla Suomessa, logistinen tehokkuus ja alueellinen tasa-arvo. Alkutuottajan rooli ja neuvotteluvoima suomalaisessa ruokaketjussa on heikko ja osittain tämä johtuu kaupan keskittymisestä.

Ruokaketjussa kaupan keskittyminen näkyy alkutuottajille heikkona neuvotteluasemana ja tätä myöten heikkona tulonmuodostuksena. Vaikka kauppa ostaa harvoja tuotteita suoraan tuottajalta, isojen keskusliikkeiden sanelupolitiikka esimerkiksi hinnoissa tai sopimusten pituudessa vaikuttaa koko ruokaketjuun ja erityisesti ruuantuottajiin. Elintarviketeollisuuden yritykset ovat pitkälti PK-yrityksiä ja isommatkin yritykset ovat kooltaan huomattavan paljon pienempiä ja heikompia suhteessa vähittäiskauppaan. Eli vaikka kauppa ostaa varsin vähän suoraan tuottajilta, näkyy kaupan vahva asema kuitenkin alkutuottajan tulonmuodostuksessa siten, että teollisuudella on heikot mahdollisuudet saada hinnankorotuksia läpi, jolloin myös maksukyky tuottajia kohtaan heikkenee. Vuosina 2021 ja 2022 maatalouden tuotantokulut ovat nousseet lähes hallitsemattomasti, mutta kasvaneita kustannuksia ei ole saatu vietyä kuluttajahintoihin. MTK ry näkee, että tulevaisuudessa kaupan tulisi kantaa vastuuta koko ruokaketjusta, ja muuttaa hinnoittelu- ja ostokäyttäytymistään niin, että ruokaketju on kannattava kaikille sen toimijoille, myös alkutuottajalle.

Lausunnot lukuun 3. Kuluttajakäyttäytyminen ja asiakaslähtöisyys

-

Lausunnot lukuun 4. Kaupan alan työllisyys, osaaminen ja koulutus

-

Lausunnot lukuun 5. Kauppa osana alueiden elinvoimaisuutta ja huoltovarmuutta

Kauppa on keskeinen toimiala alueiden elinvoiman ja kansalaisten tasa-arvoisen palveluiden saatavuuden suhteen. Kaupan toimiala ja sen sijoittuminen vaikuttavat elämisen mahdollisuuksien turvaamiseen ja koko Suomen pitämiseen asuttuna ja toisaalta myös houkuttavana esimerkiksi yritystoiminnan sijoittumiselle.

Kaupungistuminen on megatrendi, mutta siitä huolimatta palveluverkoston ei pidä keskittyä vain kaupunkeihin, vaan myös alueellisesta elinvoimaisuudesta tulee pitää huolta. Kyläkauppojen tukemista tulee jatkaa myös nyt käynnissä olevan hanke- muotoisen toiminnan (Kyläkaupat monipalvelukeskuksina) jälkeen. MTK ry pitää erittäin tärkeänä selonteon kohdassa 5.4. mainittua kehittämissuunnitelmaa 8, ”Kyläkauppatuki vol. 2”. Kyläkauppojen kehityssuunta kohti maaseudun monipalvelukeskuksina lienee realismia. Tulevaisuuden kyläkauppa on monipuolista tekniikkaa ja digitalisaatiota hyödyntävä ja monialaisesta yhteistyöstä koostuva keskus. Tulevaisuudessa perinteistä kauppaa ja palveluverkostoa täydentävät maaseutumaisessa ympäristössä toimivat suoramyyntitoimijat. Huomioitavaa kuitenkin on, että kyläkaupat ja suoramyyntiä harjoittavat maatilat pystyvät toimimaan ja palvelemaan myös maaseudulla viihtyviä vieraita tai esimerkiksi mökkiläisiä vain silloin, kun liiketoiminta on yrittäjälle kannattavaa.

MTK ry näkee, että selonteon kohdan 5.4. kehittämissuunnitelmat 10. ja 11. liittyen verkkokaupan kokonaislogistiikan parantamiseen ja säästötarpeisiin sekä säästöjen purkamiseen liittyen miehittämättömien kuljetusten tehokkaampaan hyödyntämiseen, ovat alueellista tasa-arvoa edistäviä ja parantavat onnistuessaan haja-asutusalueiden palvelutasoa.

Lausunnot lukuun 6. Digitalisaatio kaupan alan uudistajana ja globaalikauppa

-

Lausunnot lukuun 7. Kestävä kauppa, ilmastonmuutos ja yritysvastuu

-

Lausunnot lukuun 8. Markkinoiden toimivuus ja kilpailullisuus sekä markkinoiden välinen sääntely

Private label- tuotteet:

Private label- tuotteet ovat kuluttajille edullinen vaihtoehto. Kaupan omissa tuotemerkeissä kaupoille muodostuu sekä valmistuttajan että myyjän roolissa toimiessaan kaksoisrooli, ja mahdollisuus käyttää tuotteiden myynnistä saatavaa dataa tehokkaammin kuin pelkän teollisuuden

toimijan. Private label- tuotteiden suuri osuus tuotevalikoimissa saattaa vaikuttaa negatiivisesti elintarvikealan yritysten innovointi- ja kehityksintoon ja kaventaa näin tuotevalikoimaa.

Suomalaiset kuluttajat arvostavat kotimaista ruokaa, ja haluavat sitä myös ostaa. Private label- tuotteiden nimeämiskäytännöistä johtuen kuluttajalle saattaa olla epäselvää, onko tuote kotimaisista raaka-aineista Suomessa valmistettu vai onko vain valmistava työ kotimaista. MTK ry vaatii jatkossa elintarvikemarkkinavaltuutettua ja muita valvovia viranomaisia tarkkailemaan entistä tarkemmin reilujen toimintatapojen ja oikeellisen kuluttajainformaation toteutumista kaupan toimialalla erityisesti private label- tuotteiden suhteen.

Lausunnot lukuun 9. Yhteenveto kehittämisehdotuksista

MTK:n näkökulmasta elintarvikemarkkinalaki ja -valtuutettu ovat olleet pettymys, eikä laille tai valtuutetun työlle asetettuja tavoitteita ole saavutettu. Tämän takia tulisi kansallisesti arvioida järjestelmien muutostarpeita, jotta asetettuihin tavoitteisiin olisi mahdollista päästä.

1. Kansallinen kehittämistyö: luodaan uusia ja kehitetään voimassa olevia kansallisia järjestelmiä, toimintamalleja ja säännöksiä edistämään kaupan alan uudistumista sekä kasvukykyä (painopistealue 1)

-

2. Resursointi: vauhditetaan kaupan alan uudistumista, kasvua ja kansainvälistymistä TKI-panoksilla ja ohjelmatyöllä (painopistealue 2)

-

3. Kansainvälinen vaikuttamistyö: vaikutetaan kansainvälisesti EU-tasolla ja EU-alueen ulkopuolella kaupan alaa koskeviin sisältöihin/asioihin (painopistealue 3)

-

Kaupan alan visio vuonna 2032

-

Kaupan alan skenaariot vuonna 2032

-

10 a. Ekosysteemisesti uudistunut kansainvälisesti kilpailukykyinen kauppa -skenaario

-

10 b. Kilpailuhaitan kokenut kauppa -skenaario

-

10 c. Kilpailukyvyyn menettänyt kauppa -skenaario

-

11. Muut mahdolliset palautteet ja kommentit

-

Siivonen Heidi
Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK r.y.